

Universiteiten nog altijd onder invloed van tabakslobby – beleid ontbreekt

ZATERDAG 26 APRIL

De tabaksindustrie heeft nog altijd een voet tussen de deur bij wetenschappelijk onderzoek van verschillende Nederlandse universiteiten. Dat blijkt uit een deze week verschenen rapport van onderzoeksbureau Solid Sustainability Research en onderzoekers van de Universiteit Leiden.

AUTEUR

SJORS ROETERS

📖 7 MINUTEN LEESTIJD

📌 DELEN

De tabaksindustrie heeft nog altijd een voet tussen de deur bij verschillende Nederlandse universiteiten. Bij alle Nederlandse universiteiten ontbreekt

expliciet beleid dat samenwerking met de tabaksindustrie aan banden legt. Dat blijkt uit nieuw onderzoek van Solid Sustainability Research in samenwerking met de Universiteit Leiden. Het onderzoek wijst uit dat er nog altijd academische banden bestaan met de tabaksindustrie.

Aantoonbare banden

De onderzoekers hebben zeker 25 gevallen gevonden van banden tussen de tabaksindustrie en Nederlandse universiteiten over de afgelopen twintig jaar. Sinds de ratificatie in 2005 van het *WHO-Kaderverdrag inzake Tabaksontmoediging*, dat nadrukkelijk waarschuwt voor alle vormen van betrokkenheid bij de tabaksindustrie, zijn er gevallen geweest van gefinancierd onderzoek, academici met nevenfuncties bij tabaksbedrijven, master-theses onder begeleiding van vertegenwoordigers uit de industrie, financiering van promovendi, en sponsoring van studentenverenigingen. De auteurs van het onderzoeksrapport benadrukken dat ze verbaasd zijn zoveel banden te vinden, ‘omdat het binnen de academische gemeenschap zo vanzelfsprekend leek om niet samen te werken met de tabaksindustrie’.

‘We gingen ervan uit dat dergelijke banden niet meer bestonden’

‘Het onthullen van deze banden was in eerste instantie niet het doel van ons onderzoek’, zegt Knoester van *Solid Sustainability Research* uit. ‘We gingen ervan uit dat dergelijke banden in de afgelopen jaren niet meer bestonden. Maar al snel ontdekten we steeds meer banden.’ De tabel met banden in het rapport moet daarom niet als een uitputtende lijst worden beschouwd, benadrukt ze. ‘We hadden geen tijd om een volledig overzicht te maken; dat zou een apart onderzoek vereisen.’

Bij tenminste negen van de vijftien Nederlandse universiteiten en academische instellingen ontbreekt het aan expliciet beleid dat samenwerking met de tabaksindustrie verbiedt. Zo ontdekten de onderzoekers na contact met de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), en de koepelorganisatie Universiteiten van Nederland waar de vijftien universiteiten zijn aangesloten.

Onaanvaardbaar

Sommige universiteiten verwijzen naar kernwaarden of vergelijkbare impliciete

Sommige universiteiten verwijzen naar kernwaarden of vergelijkbare impliciete normen, zoals de Vrije Universiteit Amsterdam, ‘waaruit blijkt dat samenwerking met de tabaks- of wapenindustrie er niet bij past’, of ‘onaanvaardbaar is’. De Universiteit Utrecht heeft naar aanleiding van commotie over een door Philip Morris gefinancierd onderzoeksproject in 2018 besloten commissies in te stellen. Zij beoordelen samenwerkingen met externe partijen voortaan op basis van ethische criteria, waaronder het risico op belangenverstrengeling. De Universiteit voor Humanistiek liet weten dat de recent ingestelde commissie voor (gevoelige) samenwerkingen het College van Bestuur heeft geadviseerd om verder te kijken dan mensenrechtenschendingen, namelijk ook naar de tabaksindustrie en ‘partijen die het klimaat schade toebrengen’.

Academici worden ingezet om twijfel te zaaien en legitimiteit te verschaffen

Het onderzoeksrapport toont aan dat Nederlandse universiteiten de afgelopen jaren achterliepen als het gaat om het weren van de tabaksindustrie. Waar medische tijdschriften en financiers van kankeronderzoek internationaal een sleutelrol speelden in het isoleren en uitbannen van de tabaksindustrie, zijn academici zich vaak nog onvoldoende bewust van de manieren waarop het bedrijfsleven de wetenschap inzet om beleid te vertragen en de publieke opinie te sturen. De onderzoekers signaleren daarbij een reeks overeenkomstige strategieën tussen de tabaks- en fossiele industrie: zo worden academici ingezet om twijfel te zaaien en legitimiteit te verschaffen, wordt onderzoek gestuurd naar technologische ‘oplossingen’ die de industrie in stand houdt (zoals e-sigaretten en zogenoemde ‘transitiebrandstoffen’) en worden jongeren strategisch benaderd (bijvoorbeeld door het sponsoren van studentenverenigingen).

In meerdere landen, waaronder de Verenigde Staten, Zuid-Afrika en Australië, hebben academische instellingen wél expliciet beleid ontwikkeld om samenwerking met de tabaksindustrie te beperken of uit te sluiten. Zo besloot de Harvard School of Public Health al in 2002 geen enkele vorm van subsidie of waardeoverdracht te accepteren van tabaksproducenten of aanverwante bedrijven. In 2004 werd dit aangescherpt met een verbod op financiering door bedrijven die tabaksproducten produceren, vermarkten of via derden ondersteunen. Aan de University of California San Francisco legde de faculteit in 2003 formeel vast dat ze geen financiering van de tabaksindustrie accepteren, een praktijk die daar al jaren gangbaar was. Ook het College of Public Health van Ohio State University, de

University of Pittsburgh School of Medicine, de Universiteit van Kaapstad en diverse Australische universiteiten hebben een dergelijk verbod ingevoerd.

Nevenfuncties

Het onderzoeksrapport van Solid Sustainability Research beschrijft vijf gevallen van academici met aanvullende (advies)rollen in de tabaksindustrie. Een voorbeeld is die van een onderzoeker die sinds 2009 manager Research & Development bij Philip Morris International (PMI) en die voor de Universiteit Twente onderzoek deed naar vpen (zijn naam is bekend bij de redactie). Vanaf 2013 was dezelfde persoon tevens universitair hoofddocent aan de UT. Hij publiceerde tussen 2016 en 2024 artikelen, met name over e-sigaretten. Hij heeft patenten aangevraagd met betrekking tot vpen, het meest recent in 2024. Volgens zijn LinkedIn is hij in september 2024 gestopt bij de UT. Maar op een conferentie in oktober 2024 wordt vermeld dat hij zowel PMI als UT als affiliatie heeft.

Bij navraag meldt de universiteit dat deze persoon niet meer verbonden is aan de universiteit, ook niet als gastonderzoeker. Waarom de banden zijn beëindigd zegt de universiteit om privacyoverwegingen niets over te kunnen zeggen. In reactie bevestigt de persoon in kwestie dat hij van 2013 tot eind 2024 universitair hoofddocent was aan de Universiteit Twente. Hij richtte zich op fundamentele wiskundige aspecten van computationele aerosolmodelleringen. Hij benadrukt: ‘Mijn onderzoek stond volledig los van consumentenproducten of patentaanvragen.’

SCHRIJF JE IN

Blijf up-to-date met onze dagelijkse nieuwsbrief

Jouw e-mail

Aanmelden

Door je aan te melden ga je akkoord met de [algemene voorwaarden](#) en [privacy policy](#)

Een ander voorbeeld uit het onderzoek is die van een hoogleraar Pensioenrecht aan de Vrije Universiteit van Amsterdam – die verbonden is aan British American Tobacco, als voorzitter van de juridische adviescommissie van het pensioenfonds

BAT. Daarnaast is hij werkzaam als advocaat bij DLA Piper, een internationaal kantoor dat de tabaksindustrie heeft vertegenwoordigd in rechtszaken wereldwijd. Deze nevenfuncties stonden in juni 2024 nog op zijn profielpagina vermeld. Maar tijdens het onderzoek van Solid Sustainability Research waren ze plots verdwenen. Gevraagd naar of deze nevenfuncties dan inmiddels inderdaad zijn beëindigd, laat de VU weten: ‘De nevenfuncties van deze professor zijn helaas door een overgang in het personeelssysteem abusievelijk verwijderd.’ De nevenfuncties zijn inmiddels weer toegevoegd. Overigens met ingangsdatum 1 januari 2025, terwijl de hoogleraar in kwestie eerder aangaf ‘zeker al tien jaar’ aan BAT pensioenfonds verbonden te zijn. Daarnaast benadrukken zowel de professor in kwestie als de VU dat het pensioenfonds een zelfstandig rechtspersoon is. Ook bij het advocatenkantoor DLA Piper zou hij uitsluitend pensioengeschillen behandelen.

De WHO stelt dat uitsluiting van samenwerking noodzakelijk is om de volksgezondheid te beschermen

Beïnvloeding

In de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie wordt expliciet gewaarschuwd voor alle vormen van betrokkenheid bij de tabaksindustrie, niet alleen via directe relaties, maar ook via indirecte banden, zoals via pensioenfondsen, adviescommissies of andere organisaties die (indirect) verbonden of gelieerd zijn aan de tabakssector. Zelfs bij afwezigheid van formele eigendomsrelaties kunnen namelijk belangenverstrengelingen ontstaan. Bijvoorbeeld doordat er sprake is van gedeelde bestuursleden of investeringen in de tabakssector. Ook kan er sprake zijn van *soft power*: een gedeelde geschiedenis of cultuur tussen de deelnemers van het BAT-pensioenfonds en huidig werknemers van BAT zelf, zou de besluitvorming kunnen beïnvloeden.

Bovendien kan publieke perceptie een rol spelen: een (ogenschoonlijk) neutrale organisatie die (indirect) verbonden is aan de tabaksindustrie kan bijdragen aan het legitimeren van een sector die schadelijk is voor de volksgezondheid. Dergelijke banden kunnen daarom de integriteit en geloofwaardigheid van publieke instellingen, waaronder universiteiten, ondermijnen. Het WHO-verdrag stelt dan ook dat volledige transparantie en waar mogelijk uitsluiting van samenwerking noodzakelijk zijn om de volksgezondheid te beschermen.

Het rapport van Solid Sustainability Research onderstreept dat het gebrek aan

Het rapport van de Dutch Academy Research onderzocht dat het gebrek aan expliciete richtlijnen tot onduidelijkheid en reputatierisico's leidt. Een heldere beleidslijn, zoals die in andere landen al is ingevoerd, zou volgens de onderzoekers bijdragen aan transparantie, geloofwaardigheid en vertrouwen in de academische wereld.

MEER OVER

SAMENLEVING

 DELEN

Gerelateerd

REPORTAGE

‘Je ziet de grens met Rusland niet, je voelt hem’

Hoe gaan mensen aan de oostgrens van Europa, om de hoek van Rusland, om met de nieuwe geopolitieke situatie? In het noordoostelijkste puntje van Noorwegen werd jarenlang gebouwd aan een hechte samenwer...

ANNA LILLIOJA

REPORTAGE

Grootse vondst in Utrecht: ‘Geen goud maar platinum’

LAURA VAN DER HAAR

COLUMN

Trump is geen afwijking van het systeem, maar de onverbloemde versie ervan

HANS STEGEMAN

VRIJ NEDERLAND

ONZE VERHALEN

De Week

Het Blad

DOSSIERS

Macht

Vrijheid

Samenleving

Ideeën

Cultuur

Natuur

MEER VAN ONS

Missie

Contact

Colofon

Nieuwsbrieven

Ledenservice

LIDMAATSCHAPPEN

Digitaal

Digitaal + Het Blad

STEUN ONS

Steun de journalistiek van Vrij Nederland en help bij het bewaken van de grenzen van onze vrijheid.

Word lid

[Algemene Voorwaarden](#) [Privacy statement](#) [Disclaimer](#)